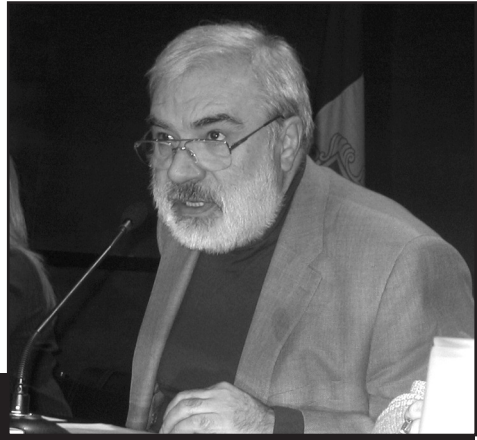

Andorranitat, andorranitats

Josep E. Dallerès i Codina

Per intentar parlar de quelcom, sigui del que sigui, crec que cal, en primer lloc, delimitar el tema de la manera més acurada possible, procurar precisar-ne el concepte per tal d'evitar esbiaixar el debat que cal circumdar al màxim per més que pugui semblar temps perdut.

Andorranitat. L'andorranitat és el tema que se'ns ha marcat avui.

Abans, doncs, d'anar més lluny obro el diccionari que tinc més a mà: es tracta d'un exemplar d'una edició del *Diccionari de la llengua catalana*, d'Enciclopèdia Catalana.

Hi figuren les entrades *andorrà-ana* i *andosí-ina*, però cap rastre del que cerco: *andorranitat*.

Em dic, doncs, que cal procedir mitjançant comparació entre termes semblants. El més proper, al meu entendre, és *catalanitat*. Hi figura, al diccionari que tinc a les mans, i queda definit així: "1 *Qualitat, fet d'ésser català.* 2 *Caràcter o esperit propi dels catalans.*"

Calcada d'aquesta, la definició d'andorranitat seria doncs: "1 *Qualitat, fet d'ésser andorrà.* 2 *Caràcter o esperit propi dels andorrans.*"

Centrem-nos sobre tal definició i comencem per examinar el punt primer que glossa: "*Qualitat, fet d'ésser andorrà.*" Rellegeixo: és andorranitat la qualitat d'ésser andorrà, o encara: és andorranitat el fet d'ésser andorrà.

Continuo amb el diccionari. Si bé *qualitat* indica, en la seva primera possibilitat, la manera de ser d'una persona, d'una cosa, sigui aquesta bona o dolenta, ningú no negarà tampoc que la paraula *qualitat* en la segona proposta del diccionari marca un grau de superioritat en el seu gènere.

Pot significar, doncs, tal definició que *andorranitat*, per exemple, indica superioritat respecte de qualsevol gènere semblant? Posem per cas, d'espanyolitat (o his-

panitat), de francitat, o, com que no trobo cap d'aquests mots en el diccionari que tinc a les mans, de la mateixa catalanitat que m'ha servit per definir-la? I viceversa, s'entén!

He de reconèixer que, arribats a tal punt, la definició comença a crear-me un cert malestar.

Potser el camí és més pedregós del que em semblava en començar.

Ja que m'he proposat avançar en el meu intent de definició comparant termes que fan referència a àmbits i gèneres semblants, canvio de llengua i de diccionari, a la recerca de les paraules que no he trobat en el que tinc a les mans. Obro un volum d'un *Diccionario de la Real Academia* que tinc a prop i on trobo la següent definició d'*hispanidad*: "1. *Carácter genérico de todos los pueblos de lengua y cultura hispánica.* 2. *Conjunto y comunidad de los pueblos hispanos.*"

Estiro el braç amb vista a consultar el *Petit Robert* que hi ha a la lleixa, en un intent de mantenir aquesta ancestral actitud d'equilibri entre tot el que afecta els dos gegants veïns i que caracteritza, o potser, caracteritzava els andorrans. Hi cerco *francité*. Diu així: "*Caractères propres à la culture française, à la communauté de langue française.*"

Les definicions no van del tot en la mateixa direcció que la del volum en català, en particular de la primera, semblen més pròximes al punt segon de la definició catalana; tot i això, les diferències em semblen bastant significatives. Al meu entendre no vol pas dir exactament el mateix qualitat de ser andorrà, català, espanyol o francès (diguem-ne com es vulgui) que el fet de pertànyer a una comunitat de parla, o ser pobles que en un moment determinat de llur història van formar part d'un tot, a menys d'entendre caràcter en el seu primer sentit!

Quan parlem d'andorranitat: de què parlem exactament? Com més avanço, més clar se'm fa que, o som clars en els termes que utilitzem, o correm el risc de fer-nos un embolic!

Retornem a la definició inicial.

La primera proposta, en la definició 1, diu que andorranitat és: [la] qualitat, [el] fet d'ésser andorrà.

He de reconèixer que em molesta la doble lectura del mot *qualitat* i en particular la qualificació de bo o dolent que pot comportar, perquè em demano: qui defineix? Qui decideix la part bona o dolenta? Com es mesura?

Veig en la definició així presentada una font de conflicte que no augura res de bo.

Crec que cal eliminar aquest punt d'apreciació totalment subjectiu de la definició i limitar-se a la primera proposta que dona el diccionari per a *qualitat*, entenent el punt 1 de la definició d'andorranitat com a qualitat 'bona o dolenta' de ser andorrà, fet d'ésser andorrà.

Fent desaparèixer la possibilitat de donar cap grau de superioritat a la paraula *qualitat*, esdevé sinònima de *fet*, i *andorranitat* vol dir, senzillament *fet d'ésser andorrà*.

En el cas d'Andorra, significa complir els requisits que marca la llei i disposar d'un document que acrediti que hom té la nacionalitat andorrana.

Amb aquesta definició primera així entesa estem dins de l'objectivitat més absoluta! La definició (del punt 1 rectificat) diu: l'andorranitat és el fet de ser andorrà.

I jo hi afegeixo: i qui és andorrà disposa de la corresponent dosi d'andorranitat, és a dir del "*caràcter o esperit propi dels andorrans*" a què fa referència la segona definició que en dóna el diccionari, perquè si no fos així no seria andorrà!

Sento les veus de tots aquells que em titllen d'impostor i criden "sacrilegi!".

Potser tenen raó perquè si fos només així de ben segur hagués estat més fàcil plantejar un debat de juristes sobre la Llei de la nacionalitat andorrana (que no és dit que no calgui fer-lo): punts forts i punts febles, dificultats d'aplicació, interpretacions, precisions, mancances...

Retornem, doncs, vers el camí marcat en començar.

La definició de què partiem disposa de dues parts. Examinada la primera, passem a la segona: andorranitat, "*Caràcter o esperit propi dels andorrans.*"

De nou un cert malestar, perquè la definició una vegada més deixa un ventall obert de lectures possibles. Cal entendre que els andorrans tenen un caràcter particular, disposen d'un esperit que els és propi que els diferencien dels altres, dels no-andorrans?

Una vegada més poso la mà al diccionari i arribo a la conclusió que cal entendre *caràcter* com a tret distintiu, com a qualitat pròpia, bona o dolenta, que distingeix una persona d'altres; o encara, com la suma d'aquests trets.

Aquí em vénen a la ment les definicions trobades als altres dos diccionaris de llengües foranes i em dic que possiblement seria millor cercar els elements comuns, els trets comuns als andorrans més que no pas els que els distingeixen dels altres. Ara bé, com cal entendre esperit? Com un principi actiu immaterial intrínsecament lligat al fet andorrà? Proposo que ens limitem a entendre esperit com a sinònim de caràcter, de fet, i que no deixem que els déus envaeixin el ja complicat món dels diccionaris de la polèmica comunitat humana.

Així doncs, en aquest intent de definir el terme proposat, suggereixo que aquesta segona part de la definició es llegeixi com segueix: *andorranitat: conjunt de trets distintius propis que distingeixen els andorrans [dels no-andorrans].*

Si bé a primera vista pot semblar que s'apropi més a les trobades en els diccionaris espanyol i francès, manté encara un element força diferent. Mentre que les primeres posen en relleu els elements que són o resten comuns malgrat les vicissituds del temps i de la història, entre pobles, entre cultures, en canvi aquesta posa en relleu la diferència entre l'andorrà i els altres, la qualificació de superioritat, havent, però, estat eliminada. Repeteixo que m'agradaria més que es possessin de manifest els trets comuns als andorrans més que no pas els que diferencien andorrans dels altres.

Ara bé, és a partir d'aquesta definició que continuo.

Quin pot ser aquest conjunt de trets distintius propis que distingeixen els andorrans dels no-andorrans? O, segons la meua preferència (que implica una manera de raonar un pèl diferent): quins poden ser aquests trets comuns als andorrans? A primera vista, una vegada més, agradi o no, hi veig el fet de ser andorrà (“dels andorrans”, diu); així doncs, de disposar de la nacionalitat andorrana (que, a més, com obliga la Constitució, és exclouent de qualsevol altra (article 7.2)).

Aclarida la definició d'andorranitat, la podríem deixar així:

1. Fet d'ésser andorrà;

2. Conjunt de trets distintius propis que distingeixen els andorrans [dels no-andorrans],

o millor, el punt 2 modificat tal com m'agradaria a mi:

2. Conjunt de trets comuns als andorrans.

Tinc el sentiment que estic girant talment peix que es mossega la cua.

Permetin-me anar a fer un tomb pel món de la ficció.

Fent referència al posicionament, a Andorra, d'uns i altres, en el decurs de la Guerra Civil espanyola, l'autor de Frontera endins –en aquest cas jo mateix– fa dir al narrador o narradora de la novel·la (pàgina 240):

“Tothom sap que les cases, per grans que siguin, que el país tot sencer: terra escassa i abrupta que comparteixen uns i altres, no ho resistiria, i això, cada home, cada dona ho té inscrit en el racó comú de memòria col·lectiva que el lliga a una casa en particular, a la parròquia, a la vall; és un element més dels que nodreixen les arrels que suporten la secular permanència d'Andorra. Quan es parla de batalles, de combats, d'hostilitats, es deixa sempre molt clar que es tracta de les batalles dels de fora, dels combats i de les hostilitats dels de fora, i que, frontera endins, les coses se saben arreglar, gràcies a Déu, d'una altra manera, gràcies als nostres Coprínceps, als nostres Síndics, gràcies al Consell General i als Comuns, sobretot mitjançant el diàleg, indefugible. Tothom coincideix en què és la millor forma. Mitjançant els tribunals quan les dissensions són molt fortes. Apel·lant a amigables componedors... O encara, segons el tipus de conflicte, retornant a les urnes, tal i com va succeir tres anys enrere, quan el poble va acudir enfadat a la seu del Consell General. Les escopetes, millor guardar-les per anar a caçar!”

No ens trobem, en aquest fragment, davant d'un intent d'explicitar què podria ser l'andorranitat? Podríem desglossar-ho així:

Andorranitat, a la llum d'aquest fragment, és: [un (el) conjunt d'elements] que nodreixen [la] secular permanència d'Andorra.

Aquests elements són, entre d'altres:

– el lligam de cadascú:

- a una casa en particular,
- a la parròquia,
- a la vall.

- l'acceptació d'unes figures institucionals pròpies:
 - Coprínceps,
 - Síndics,
 - Consell General,
 - comuns.
- l'adopció d'una manera pacífica de comportar-se mitjançant:
 - el diàleg
 - els tribunals
 - [els] amigables componedors
 - [el veredict de] les urnes
- la renúncia a:
 - [qualsevol intent de resoldre els problemes amb] les escopetes
- perquè:
 - [no ho resistirien] les cases,
 - [ni ho resistiria] el país.

N'estic segur: quantitat d'andorrans subscriurien, subscriuen encara avui el concepte en aquests termes o en termes força semblants.

L'andorranitat, sota aquest prisma, és, una vegada més, indissociable d'ésser andorrà; el lligam a la casa, a la parròquia, a la vall no és cap altra cosa que la titularitat de la nacionalitat andorrana. S'afegeix a aquest primer tret l'acceptació d'un sistema polític propi, el copríncipat, i l'adopció d'una manera de fer pacífica per resoldre les diferències, convençut que s'està que es tracta de l'única manera possible perquè Andorra es pugui perpetuar en els segles.

Andorranitat seria doncs sinònim de voluntat de perdurar, de perpetuar-se en el temps i en l'espai; seria el conjunt de pulsions, de fets, de maneres de fer que tendeixen vers tal finalitat, modulats, tots ells, per segles d'una vida sense canvis majors, pel record d'experiències col·lectives que han anat forjant unes maneres de fer comunes, diferents de les d'homes i dones d'altres territoris, de vegades no gaire llunyans, que han modelat unes conductes el conjunt de les quals es resumeix en una fórmula que no sempre, al meu entendre, s'ha sabut (o volgut) entendre adequadament: *fer l'andorrà*.

Fer l'andorrà no era, no és cap altra cosa que posar en pràctica la voluntat de perdurar; quelcom així com una manera de parlar mandarí sense haver-lo après mai: aprendre a no dir mai que no del tot, conscients de la petitesa i fragilitat de la terra, fent avançar el temps a un pas més lent que l'ordinari per poder destil·lar els canvis, prendre'ls la mesura: *qui dia passa any empeny...*

Ara bé, ningú no em negarà que l'Andorra dels anys quaranta i l'Andorra d'inicis de segle XXI són força diferents.

Si el territori continua sent el mateix (per més que les parròquies ara siguin set en comptes de sis), si les cases encara es pot dir que existeixen, tot i que és evident que van deixar de jugar gran part dels rols que els eren propis quan es va instau-

rar el sufragi universal (el masculí primer, el femení uns quants anys més tard), la societat andorrana en el seu conjunt ha canviat radicalment. Ha canviat en volum, en procedència, en creences, en nivell de vida; està immersa de ple en el món globalitzat, del qual rep les idees, n'assimila els reflexos i maneres de fer, no sempre de forma volguda...

L'evolució institucional que va culminar a principi dels anys noranta del segle passat amb l'adopció de la Constitució de 1993 és un exemple concret, palpable, de l'evolució de la societat andorrana, com ho és el sentiment creixent d'individualisme que caracteritza cada vegada més les joves generacions, influenciades essencialment per mitjans de comunicació, d'informació (o desinformació) forans, controlats per multinacionals la política informativa de les quals no és precisament la formació de l'esperit crític, molt sovint tot el contrari.

La generació que entra aquest any a la universitat, per donar un exemple, ja no ha conegut res més que l'Andorra constitucional; del passat, com a molt, només en té reminiscències de cursos d'institucions o d'història andorrana, potser algun record de rondalla d'alguna padrina un dia de televisió espatllada.

És possible pensar que, dins d'aquest context, l'andorranitat continua indeleble? És possible pensar que andorranitat continua sent voluntat de perdurar, de perpetuar-se en el temps i en l'espai? És possible pensar que el conjunt de manifestacions que marquen l'andorranitat —és a dir: el conjunt de trets distintius propis que distingeixen els andorrans dels no andorrans, o, com jo ho prefereixo, els trets comuns als andorrans— pot continuar amb els mateixos estàndards, posem per cas, que en els anys quaranta?

Sí. *A priori*, al meu entendre, la resposta a les dues primeres preguntes és sí; no ho tinc tan clar quant a la tercera. Entenc que algunes de les modificacions ocorregudes dins de la societat andorrana s'han de fer sentir, per més que l'objectiu final continuï sent el mateix.

Recordem l'esquema al qual més amunt hem arribat segons el qual andorranitat és el conjunt d'elements que nodreixen la secular permanència d'Andorra, i aquests elements que nodreixen aquesta voluntat són, entre d'altres: el lligam de cadascú a la casa, la parròquia, la vall; l'acceptació d'unes figures institucionals pròpies; l'adopció d'una manera pacífica de comportar-se mitjançant la renúncia a les escopetes perquè no ho resistrien les cases, ni ho resistiria el país. Reprenem-lo. Acceptem que andorranitat continua sent el conjunt d'elements que nodreixen la secular permanència d'Andorra. Malgrat les transformacions intervingudes, i tenint en compte en particular la Constitució de 1993 que el poble andorrà va adoptar amb més del 75% dels sufragis, aquests elements continuen sent els mateixos?

D'entrada en veig poques de modificacions per aportar a l'esquema a què ens ha portat el recurs a la ficció literària; de fet només una de significativa, la que diu: "*el lligam de cadascú a la casa, la parròquia, la vall*". Efectivament, si a la llum de la Constitució, el lligam de cadascú la parròquia i a la vall (és a dir a Andorra) persis-

teix, el lligam a la casa, com a element imprescindible perquè els dos altres puguin existir, no hi queda recollit, l'home, la dona passen a ser ciutadans sense necessitat d'aquest lligam (que d'altra banda pot ser-hi o no, tampoc no es prohibeix). De fet, la Constitució només fa que recollir quelcom que ja era així des de fa dècades, des que va modificar-se el Codi de la nacionalitat amb l'acceptació del sufragi universal, masculí primer, femení més tard.

Els altres elements no reben cap modificació, màxim, pot afegir-s'hi potser alguna precisió.

L'acceptació d'unes figures institucionals pròpies: les que dicta la Constitució, que ja inclou també "l'adopció d'una manera pacífica de comportar-se".

Arribats a aquest punt, crec que la definició més amunt enunciativa, a saber:

"L'andorranitat és: 1- el fet de ser andorrà; 2- el conjunt de trets distintius propis que distingeixen els andorrans dels no andorrans, (o millor, els trets comuns als andorrans)",

a la llum de tot l'exposat es podria resumir en *"andorranitat és el fet, per a tot andorrà, de participar, per mitjà dels mitjans que la Constitució preveu, a fer que el país perduri; és a dir participar en la vida civil i política, en definitiva: ésser un ciutadà actiu i compromès amb el futur del país"*.

Sóc conscient que aquesta conclusió pot no agradar a més d'un, però em malfio tant de les dosis de subjectivitat que pot comportar la interpretació de la definició de base, no corregida en els termes que ho he fet, que no puc estar-me de posar una pregunta: si els andorrans tenen, tenim trets distintius, bons o dolents, que ens distingeixen dels altres, quins són aquests trets? En què es distingeixen? Com es defineixen? Qui els defineix? Tots els tenim? Tots els tenim tots?

Fins i tot acceptant la definició per mi modificada i que fa referència a la recerca dels trets comuns als andorrans més que no pas als distintius, existeix una deriva en la qual no seria bo caure, que seria la d'intentar-los definir, enumerar i de tal manera anar a la caça de qui en disposa de més quantitat o de menys i que em portaria a posar-me preguntes força similars a les suara exposades.

Si el carro ha d'anar per un pedregam així, per una tal tartera, de ben segur que el país, ni el nostre ni cap altre, no ho pot resistir.

Potser hom es podria plantejar si cal o no introduir el terme andorranitat en algun diccionari, sigui dit tot de passada que tampoc no figura ni al Pompeu Fabra, ni al *Vocabulari d'Andorra* (Assessorament Lingüístic, 1992), ni a *La llengua catalana a Andorra* de Manel Riera (1992), ni a *El parlar d'Andorra* de Rosalia Pantebre Trasfí (1997). Sent així, en comptes de fer una operació del tipus copiar-enganxar –l'experiència demostra que no sempre funciona–, proposo, ja que les paraules creen sentit, que abans d'activar el botó que enganxa fem un exercici d'assimilació. Jo proposo la següent definició:

"Andorranitat: el conjunt d'elements, de trets que nodreixen la secular permanència d'Andorra, que marquen unes maneres de fer comunes als andorrans, que es

manifesten per l'acceptació d'unes institucions pròpies i mitjançant una participació activa de la ciutadania en els diferents àmbits de la societat andorrana, renunciant a la força per resoldre els conflictes, d'acord amb el que resta plasmat el pacte social al qual en un moment determinat es va arribar i que és norma mentre, majoritàriament, no es canviï la Constitució."

Indiscutiblement quelcom ha canviat a Andorra. En adoptar la Constitució actual els andorrans vàrem acceptar que podien coexistir maneres diferents d'entendre el país i, per tant, maneres diferents de manifestar l'andorranitat dins d'un debat obert i plural, en què sigui el sentir de la majoria el que guïï, per a bé (o per a mal), l'esdevenir d'Andorra.

He dit: maneres diferents de manifestar l'andorranitat, que no significa en cap cas que les unes són millors o pitjors que les altres. Senzillament es tracta de maneres diferents, és a dir de propostes d'actuació que prenen com a prioritats mires diferents, tan respectables, *a priori*, les unes com les altres si es desenvolupen i s'inscriuen dins del marc del pacte social establert.

Josep E. Dallerès i Codina,
ensenyant i conseller general pel PS